

Hva skjer med presteutdannelsen?

Et viktig spørsmål for den gassisk-lutherske kirke fram mot årtusenskiftet

TORE LAUGERUD

Mens den gassisk-lutherske kirken (FLM) i 1970-åra, som en følge av de store politiske omveltninger¹, måtte bruke mye tid og krefter på å arbeide med sin identitet, både vis a vis samarbeidsmisjonene², de andre kirkesamfunnene³ og den sosialistiske statsdannelse, har 1980-åra vært et tiår preget av offensive tiltak og fornyelse av de kirkelige arbeidsformer. En viktig del av dette er arbeidet med å omforme presteutdannelsen.

To forhold har her særlig stått i fokus: 1) Desentralisering av presteutdannelsen, 2) Revisjon av fagplanene. Arbeidet med dette har involvert, og involverer to spørsmålsstillinger av stor prinsipiell betydning for den gassisk-lutherske kirke – og med relevans langt utover en gassisk/luthersk sammenheng – nemlig spørsmålet om kirkelig regionalisme kontra sentralisme, samt spørsmålet om kontekstualisering av teologi og presteutdanning kontra overtagelse av internasjonale utdanningsprogrammer. I denne artikkelen vil vi forsøke å gi det pågående arbeidet med å omforme presteutdannelsen på Madagaskar et perspektiv, ved å se det i lys av disse viktige problemstillingene.

Bakgrunn

Ludvig Munthe tilbrakte noen av sine beste arbeidsår (1954-56 og 1958-61) som lærer ved presteskolen på Ivory, Fianarantsoa. Det er typisk for Munthes legning som misjonær og fagmann at da skolens historie skulle skrives i forbindelse med 100-års jubileet i 1971, ble det han som tok på seg arbeidet.⁴ Jubileumsåret 1971 innebærer at skolen

regner sine røtter tilbake til Lars Dahles «kateketseminar» som, på biskop Schreuders initiativ, startet i Antananarivo i 1871, bare 4 år etter de første norske misjonærenes ankomst, og lenge før man hadde fått menighetsdannelser⁵ i et omfang som skulle tilsi et slikt behov.

Skolen var et misjonsstrategisk blinkskudd. I en tid da Madagaskars statsbærende stamme, hovaene, på en unik måte åpnet seg for europeisk kultur, teknologi og dannelse, sto den norske misjonen fram med et høyere, kristent utdanningstilbud, som virket svært tiltrekkende på evnerike ungdommer.⁶ Som navnet tilsier, ønsket kateketseminaret, i første omgang, å utdanne gassiske menighetsledere og lærere til misjonens skoler. Men gjennom den første ordinasjon av gassiske prester i 1883⁷, ble den i praksis (også) presteutdannende.

Det skulle senere vise seg at disse to faktorer, den faglig solide opplæringen gjennom Dahles kateketseminar, og den raske framveksten av et gassisk pastorat, kom til å bidra til at kirken helt fra begynnelsen av ble bygget opp som en *nasjonal-stedegen kirke*, all norsk påvirkning og innflytelse til tross. På en måte ble dette trekk forsterket gjennom at Madagaskar ble fransk koloni i 1896. Fra da av var det hovedsaklig innenfor de protestantiske menighetene at gassisk frihetstrang og nasjonalfølelse kunne finne et visst utløp. Slik ble kirken i kolonialismens æra på mange måter en «motkultur» med klart gassisk preg.

Samme år som Madagaskar ble fransk koloni, ble presteutdannelsen flyttet til Fianarantsoa⁸, og den ble samtidig organisert som en egentlig og selvstendig presteskole: «Kolejy Pastorale» (KP). Noe tidligere hadde de norsk-amerikanske kirker begynt et selvstendig misjonsarbeid på sør-Madagaskar ved ELC og LBM.⁹ Disse hadde en stund sin egen presteopplæring, men fra og med 1922 gikk de inn i et samarbeid med NMS, og fra da av var all luthersk presteutdanning på Madagaskar samlet på Ivory-toppen i Fianarantsoa. Her, som andre steder, skulle det vise seg at dette, kanskje mer enn noe annet, var medvirkende til at den lutherske misjon på Madagaskar senere ble samlet i én luthersk kirke.

Rett etter Munthes tid kom imidlertid den første spede begynnelse til en oppsplitting av presteutdannelsen. Dengang besto studieprogrammet på Ivory av 6 år, hvorav de to første var forberedelsesår med hovedvekten på almenfag. Disse ble i 1963 besluttet lagt til kirkens 6 regional/synodale bibelskoler. Ved dette ville man oppnå større kapasitet ved KP vedrørende husrom o.l., redusere det lange tidsrom hvor (de fleste) studentene var uten kontakt med familie og hjemmekirke, samt de problemer sykdom og lediggang i de lange kaldtidsferiene skapte. Men ordningen skapte et nytt problem: Det overordnede mål

ved bibelskolene ble etter hvert å få flest mulig av elevene videre på presteutdanningen, ikke å utdanne mest mulig kvalifiserte katekister, evangelister og lekmannsledere.

I parentes bemerket illustrerer dette vedtak (og dets begrunnelse) et interessant og karakteristisk trekk ved overgangen fra norsk til gassisk kirkestyre (gjennomført ved opprettelsen av generalsynoden i 1950). Mens det norske kirkestyret tok utgangspunkt i en *helhetlig undervisningsplan*, tar det gassiske mer utgangspunkt i de *praktiske enkeltproblemer* som etter hvert oppstår. Den første modellens begrensning er at den forutsetter et sterkt og stabilt lederskap som tåler belastningen med å drive en helhetsplan igjennom. Den andre modellens begrensning er at løsningen av et enkeltproblem gjerne skaper flere nye delproblemer, som så igjen må løses, osv. Faren for å bli drevet rundt i en «problemsirkel», uten reell styring, er selvsagt til stede.

1) Presteutdannelsen desentraliseres

I 1980 gikk FLM et vesentlig skritt videre langs sporet man hadde slått inn på i 1963. Da vedtok arbeidsutvalget for den gassisk-lutherske kirkes generalsynode (KMSL) at det skulle opprettes regionale presteskoler i FLM. Drivkraften bak vedtaket var den ressurssterke Antsirabesynoden (SPAM) som slet med et stort prestebehov, og dessuten hadde langt flere studenter med bestått opptaksprøve enn de som fikk nyte godt av synodens knapt tilmålte kvote ved opptaket på presteskolen.

I praksis ble 5 av kirkens 6 synodale bibelskoler litt etter litt utbygd/omgjort til regionale teologiske seminarer (STPL). Her skulle man gå de første tre år av presteutdanningen. På grunnlag av en opptaksprøve ble så de beste studentene sendt videre til Ivory (nå kalt STL) for tre års avsluttende studier der, mens flertallet fortsatte ytterligere 1 år ved STPL.

Ordningen er på mange måter uttrykk for et kompromiss mellom krefter som ønsker en fullstendig desentralisert (les:synodal) og uavhengig presteutdanning, og krefter som ønsker å markere (hele) presteutdannelsen som et felleskirkelig anliggende. Dette kommer klartest til syne gjennom opplegget for de beste studentene, som deler sitt studium mellom tre år ved STPL (som er synodalt eide og drevne) og tre år ved STL (som er felleskirkelig). Men det gjelder forøvrigt og den andre gruppen studenter: Selv om disse gjennomgår en fullstendig, regional presteopplæring, er denne ikke uavhengig og likestilt, men underlagt STL's faglige supervisjon (ansvar for studieplaner, opptaks- og avgangseksamener), og med en lavere kompetanse enn denne (og dermed mindre attraktiv).

Reformen hadde en rekke klare fordeler: Endelig kunne en akutt prestemangel virkelig avhjelpest. «Synodaliseringen» av deler av presteutdanningen innebar en styrking av båndene mellom studentene og deres hjemmemenigheter. Synodene tok selv et visst økonomisk ansvar for sine presteskoler, hvilket hadde vist seg å være uhyre vanskelig å få til ved den gamle, sentrale presteskolen. Friggjort kapasitet ved STL åpnet for muligheter til høyere teologisk utdanning der, samt muligheter for etterutdanningskurs. I denne forbindelse ble et urealisert vedtak fra 1962 om et høyeste trinn, teologisk fakultet ved Ivory, med eksamen «License en Theologie», fastholdt.

Men reformen hadde også klare ulemper: Å drive 6 (!) presteskoler er selvsagt dyrere enn å drive 1, og øker kirkens (økonomiske) avhengighet av misjonen(e). Mangel på kvalifiserte lærere har skapt et ujevnt faglig nivå. Kirken har fått to kategorier prester: STPL-prester (med 4 års utdanning), og STL-prester (med 6 års utdanning). På Madagaskar kan slikt lett oppfattes som et A- og et B-lag, med de problemer det medfører.

Og sist, men ikke minst, reformen har i praksis nesten radert bort de gamle bibelskolene, og er uttrykk for en ensidig innretning på presten og hans funksjon og embede, på bekostning av lekfolket og dets tjeneste, som kirken ikke kan leve med i lengden. Årsaken ligger nok vel så mye på det sosiale som på det teologiske plan: I byen/landsbyen innehar presten en samfunnsmessig posisjon som «øvrighetsperson».

Slik ender man opp i en avveining av fordeler og ulemper når man betrakter den teologiske utdanning isolert. Men dette spørsmålet må sees i et videre perspektiv: Reformen skjer parallelt med at kirkens sentralledelse svekkes og synodenes selvstendighet understrekes stadig sterkere. Det som i misjonens tid trådte fram som én kirke, omtaler seg i dag stadig oftere som en «føderasjon av selvstendige synoder». Dette kan selvsagt ses på som en nødvendig, og sogar ønskelig utvikling, bort fra misjonens tidsalder, med dens sentraliserte kirkeorganisasjon. Kirken frigjøres fra en lammende sentraldirigering til en mer fri og tilpasset tjeneste ut fra de enkelte regioners kirkelige og sosiale særpreg.

Samtidig er det viktig å være klar over at utviklingen bort fra det sentrale kirkestyre på Madagaskar ikke er uttrykk for en generell desentraliseringstendens i kirken. Snarere dreier det seg om at flere «allmektige» synodeledelser trer inn i den ene, gamle, «allmektige» kirkeledelses sted. Dette henger sammen med et generelt utviklingstrekk i samfunnet: splittelsen. Til en viss grad dreier det seg om gamle motsetninger av regional og stammemessig karakter som alltid har vært der, og som nå og da blusser opp.

Men samtidig er det noe nytt i dagens situasjon: Splittelsen trenger nedover i stadig mindre og tettere enheter: landsbysamfunnet, ja, selv familien er truet. Her er selvsagt den massive vestlige kulturpåvirkning en faktor: mønsteret rakner. Parallelt med dette er Madagaskar inne i en økonomisk og sosial krise som i byene har ført til en tiltagende proletarisering av den gamle middelklasse, og som på landsbygda er i ferd med å drive betydelige grupper bort fra «fedrenes jord».

I denne sammenhengen sa en av mine studenter ved presteskolen ved en sammenkomst av lærere og studentrepresentanter, i anledning et besøk av misjonssekretæren, følgende tankevekkende ord: «Tidligere så misjonen avgudsdyrkelsen som evangeliets største fiende, og kjempet mot den. I dag er splittelsen blitt evangeliets største fiende i vårt folk, og dere må hjelpe oss å skape fred» («fandriam-pahalemana»). Med dette hadde han sett at i dagens situasjon på Madagaskar, gir kirkens vesen som forsoningsbevegelse den et spesielt kall til virke som menneskelig og nasjonal samlingsfaktor. Skal den kunne leve opp til dette kall, må den gjøre arbeidet med å bevare og utvikle sin egen enhet til et overordnet mål.

Mange steder i Afrika har man gjort den erfaring at en *felles presteutdanning* er selve fundamentet i en enhetlig kirkebygning, eller om man vil «bindingsmiddelet» som holder enkeltsteinene sammen. Derfor har samlingen av presteutdanningen på en felles presteskole, ofte vært en sentral strategi for å skape *én kirke* ut av det som i utgangspunktet var mange uavhengige misjonsselskapers arbeid i forskjellige regioner (f.eks. i Sør-Afrika). Da er det et tankekors at man på Madagaskar i løpet av de siste ti år har gått et (første) skritt den motsatte veien: Man har splittet opp en presteutdanning som like fra 1922 av har vært enhetlig.

Denne utviklingen lar seg neppe sette i revers. Kirken kunne nok ved en kombinasjon av utbygging av STL, og ordinasjon av lekmannsprester etter bestemte kriterier, dekke sitt prestebehov, men dette er i dag ikke aktuell kirkepolitikk.

Dermed består utfordringen etter mitt syn i følgende: 1) Å begrense antallet STPL-er til 3-4, slik at kirkens 10 synoder «tvinges» til samarbeid på tvers av synodegrensene. I de synoder som ikke har/får STPL kunne en så anlegge/gjøre om STPL-ene til rene bibelskoler, igjen etter samarbeidsmodellen. Her er selvsagt misjonsselskapene en maktfaktor som «bevilgende myndigheter». For å få en slik samordning til å virke, synes det nødvendig å omlegge STPL-ene administrativt fra å være synodale institusjoner til å bli fellesinstitusjoner («asa fiombonana»). 2) Parallelt med dette må man beholde og styrke STL's posisjon som

et kraftsenter i kirka, ved å fortsette den vedtatte og påbegynte utbyggingen av et teologisk fakultet, samt satse på å gjøre det til et senter for etterutdanning.¹⁰

II. Revisjon av studieordningen

I forbindelse med overgangen til desentralisert (basis) utdanning ble det utarbeidet en ny studieordning for hele presteutdannelsen (1981). Erfaringene skulle snart vise at den, som en følge at sterkt tidspress, var lite pedagogisk gjennomarbeidet. På bakgrunn av dette tok lærerrådet ved STL i 1984 til med en ny revisjon. Firemannskomiteen (bestående av to gassiske og to norske lærere) som ble nedsatt til å forstå dette arbeidet, hadde bl.a. som utgangspunkt at denne nye studieordningen måtte gis en sterkere gassisk profil. En erkjente at til da hadde studieordningen(e) vært et overtatt konsept av tydelig vestlig (hovedsaklig norsk) opprinnelse.

Den nye studieordningen av 1984 innebærer etter min mening det første alvorlige forsøk på stedefen tenkning anvendt på det teologiske studiums struktur. Dette kommer til uttrykk både gjennom skaping av «nye» fag og gjennom fornyelse av innholdet i en del av de gamle fag. Som nye fag innenfor fagkretsen systematisk teologi kan nevnes «Afrikansk og gassisk religionsfenomenologi» (med studier og oppgaveskriving omkring et valgt tema innenfor gassisk religion, knyttet til praksisperioden), «Kontekstualisering av den kristne teologi» (valg-fag), og «Afrikansk teologi» (valg-fag). Innenfor fagkretsen kirkehistorie: «Den gassisk-lutherske kirkes historie», «Misjonshistorie, ekumenikk og afrikansk kirkehistorie», «Kolonialisme og misjon» (valg-fag) og «Messianisme og profeti i Afrika» (valg-fag). Innenfor fagkretsen praktisk teologi: «Vekkelsesbevegelsen på Madagaskar: Dens plass i kirken» (valg-fag).

Også innenfor enkelte av de «etablerte» fag søkte en å profilere annerledes. Faget etikk ble (etter tradisjonelt mønster) delt i to bolker: en prinsipiell og en praktisk del, hvor den praktiske delen hovedsaklig blir viet etiske problemer i en afrikansk/gassisk kontekst. Mer utradisjonell er oppdelingen av faget gammeltestamentlig bibelteologi i to deler. I den første delen studerer man de bibelteologiske hovedtemaer på tradisjonelt vis. I den andre delen arbeider man videre med en del utvalgte temaer, hvor man sammenligner den bibelske tenkning direkte med gassisk tenkning omkring de samme temaer, som f.eks. gudsbilde og skapelsesteologi, sykdom og død, syndsforståelsen, offertanken, osv.

Samtidig med at vi gjennom dette ga studiet en mye klarere stedefen profil, er det min mening at vi maktet å opprettholde en sterk felles-

kirkelig basis, og kontinuitet med det gamle. Dette er en interesse begrunnet i at vi, alle forskjeller til tross, deler den samme tro på den treenige Gud, og er oss bevisst at vi hører til i det samme fellesskap, Kristi kirke på jord. Denne sammenhengen må ikke trues gjennom en «overivrig» trang til å kontekstualisere. Den felles tro må kontekstualiseres på en måte som ikke innebærer at fellesskapet i troen oppløses.

Det er verd å merke seg at dette ikke bare er et «misjonærønske», men et ønske som deles av kirken og av presteskolen(e)s studenter. De ønsker å kunne kommunisere, og bety noe, i det internasjonale kirkelige fellesskap. En forutsetning for dette er at det foreligger en grunnleggende enhet i ordningen for det teologiske studium. Dette er også bakgrunnen for at STL har valgt å kreve en hovedoppgave skrevet etter et logisk, vestlig mønster, ikke etter den gassiske tenke- og framstillingsmåte som er mer syklisk. Gjennom dette lærer studentene å nærme seg, og framstille et saksforhold på den samme måte som det gjøres internasjonalt, noe som selvsagt er vesentlig i enhver sammenheng hvor ting skal analyseres og utsettes for kritisk refleksjon. Av samme grunn har man lagt stor vekt på undervisning i de internasjonale språk, fransk og engelsk på alle nivåer i den teologiske utdanningse.

Her ligger det selvsagt et betydningsfullt spenningsfelt mellom ønsket om å kunne kommunisere med og være kirke for sitt eget folk, og ønsket om internasjonal anerkjennelse og kontakt. Det er et dilemma som har forbindelseslinjer til den teologiske debatt i afrikansk sammenheng. Her vil «Afrikansk teologi» gripe tilbake til de gamle afrikanske overleveringer og skikker, og tolke og framstille troen med utgangspunkt i denne arv for at kirken skal bli stedegen. Dette har et misjonarisk og apologetisk sikte. Ved at man bygger på stedeagne skikker og tankegods vil man lette overgangen til kristen tro, ved å ta bort/reducere opplevelsen av et sosialt-kulturelt brudd.

I spenning til denne tradisjonen, står «Black Theology» i Sør-Afrika som kjemper for å skape en grunnleggende følelse av «svart verdighet» som basis for å komme ut av den nasjonale og samfunnsmessige undertrykkelse. I denne konteksten oppleves langt på vei den afrikanske teologis program som en motstander. Ved å fokusere på det «særegent afrikanske» bekrefter den på en måte apartheidstatens tese om «grunnleggende ulikhet», som igjen rettferdiggjør dens samfunnsmessige program for «seperate development».

Det er ingen enkel løsning på disse spenninger. Min egen tenkning omkring opplegget for et teologisk studium på Madagaskar går ut på at fellesgodset og det særegent gassiske vektlegges ulikt innenfor de forskjellige fagbolker. Gjennom *bibelfagene* understrekes kristentroens

felles lærebasis. Gjennom *kirkehistorie og systematisk teologi* arbeider man, dels med den felleskirkelige overlevering og bearbeidelse av denne basis, dels med å nytolke den i en spesifikk gassisk kontekst. Til sist bør det særegent gassiske slå inn for fullt i tilretteleggelsen av den *praktiske teologi*. Her er det enda et langt stykke vei å gå, og et av spenningsmomentene i forbindelse med det teologiske fakultetet på Ivory, er utfordringen til å skape et gassisk fagmiljø for praktisk teologi. Jeg vil anmelde det som en fundamental utfordring ikke bare for fakultetet, men for hele kirken, og jeg tror det er viktig at såvel kirke som misjon(er) erkjenner at *det* er et felt hvor vi som misjonærer har lite å yte.

Som misjonær blir ens fremste rolle naturlig nok overleveringen av «det jeg selv har tatt imot» (1 Kor 15,3). Dette peker hen mot bibelfagene og delvis dogmatikk/kirkehistorie som naturlige fagkretser for en misjonær. Samtidig kan han/hun etter evne tilskynde til at kontekstualiseringen av budskapet kommer i gang, både innenfor de andre fagene, og i den kommende tjeneste utenfor skolen. I de lærebøker jeg har vært med på å utforme innenfor faget NT, har jeg derfor lagt stor vinn på å vise hvordan apostlene kontekstualiserte det ur(jøde)kristne kerygma da budskapet trengte inn i den romersk-hellenistiske verden, samt i å finne fram til kriteriene for denne «oversettelses- prosess».

Når misjonæren går inn i denne prosessen vil det samtidig avsløres hva i hans eget teologiske arvegods som er «vrakgods», og hva som er «ekte og uoppgivelig vare». Å være i denne lære- og utviklingsprosessen er en av de fineste sider ved det å være misjonær og prestelærer.

NOTER:

1. Se Øyvind Dahl: *Madagaskar midt i brenningene*, Luther 1976.
2. På Madagaskar har selvstendigjøringen av kirken alltid skutt fart i forbindelse med de store politiske omveltninger.
3. Den sosialistiske revolusjonen brakte kirkesamfunnene inn i et langt nærmere gjensidig samarbeid.
4. Ludvig Munthe: *Ny Kolejy Loterana Malagasy nandritra ny 100 taona* (Den gassisk-lutherske presteskole gjennom 100 år).
5. Det var på dette tidspunkt kun 60 døpte i Madagaskarmisjonen.
6. Skolen var av hele 6 års varighet, og bunnsolid i faglig-pedagogisk henseende.
7. Dette ble fremskyndet av den første fransk-gassiske krig i 1883-85.
8. I mellomtiden hadde Dahles kateketseminar i Antananarivo blitt oppløst, og en spesielt utplukket presteklasse hadde, som en midlertidig ordning,

gjennomført sin utdanning i forlengelsen av lærerskolen på Masinandraina ved Antsirabe (1890-93).

9. «The Evangelical Lutheran Church» og «Lutheran Board of Missions».
10. Så langt jeg kjenner til, har det til nå vært arbeidet for lite med dette siste punktet i planene for fakultetet.

Tore Laugerud, f.1950, cand.theol. Misjonsskolen/MF 1975. Misjonær (NMS) på Madagaskar 1977-88, som evangelistmisjonær, fra 1982 som lærer i NT ved presteskolen, Ivory. Publisert arbeider om NT på gassisk. Er for tiden sekretær for «menighet og misjon» i Oslo krets av NMS (på halv tid) og lærer ved Norsk Diakonihøyskole (på halv tid).

What happens to the training of the (Christian) ministry?

The article describes trends and developments in the theological training for the ministry in Madagascar. While the mission emphasizes a unified and centralized education, the national church stresses decentralization and awareness of local issues, a tendency which could lead to a weakening of the theological standard. The most recent vision of theological education aims at combining the two trends.